
Nigel Collett *

Bhután története

Karma Phuntsho: The History of Bhutan (Random House India, 2013, 663 oldal) című könyvének bemutatása

Bhután az egyik olyan ország a világon, amelyeket egészen a közelmúltig akár *terra incognitának*, ismeretlen földnek is nevezhetünk volna. Ha lehetőségünk adódik belenézni az India vagy a brit birodalom történetéről írt jelentősebb munkák tárgymutatójába, azt látjuk, hogy az ország nevét alig említik meg, kivéve talán azt a furcsa és elszigetelt megjegyzést, hogy akár Kasmír is dönthetett volna úgy, hogy Bhutánhoz hasonló országgá válik (és az ottani embereknek meg is volt erre az esélyük), illetve hogy a tantrikus vallás be van ágyazva a bhutáni buddhizmusba, továbbá hogy az országban egy közelebbről meg nem nevezett harcművészetet oktatnak. A többi néma csend volt (és nagyrészt még ma is az). Lopen Karma Phuntsho bhutáni tudós új, országa történetéről szóló könyvével most ezt a hiányosságot igyekszik pótolni.

A tekintélyes terjedelmű kötet, amelyet valószínűleg hamarosan alapműként fognak számon tartani a témában, egy különös ország sajátos történetét tárja fel. A múltjának nagyobb részében magára hagyott Bhután szinte észrevétlenül járta a maga útját, így kissé riasztó élmény lehet belemerülni történetének békés, ám mély vizeibe, a parton ugyanis kevés olyan viszonyítási

pontot találunk, amelynek segítségével navigálni tudnánk, amikor felmerülünk. Furcsaság pedig bőven akad...

Azoknak az olvasóknak a kedvéért, akik most – nem tudván, hogy merre is keressék az országot – a világtérkép után nyúlnak, elmondjuk, hogy Bhután Tibet és India között helyezkedik el, a Himalája magasan fekvő, rejtett völgyeiben. Már az ország neve is félreértésekhez vezethet, hiszen számos néven ismerték azelőtt is, hogy a külvilág Bhutánnak kezdte volna nevezni (a bhutániak egyébként ma is Druknek vagy Drukynak hívják országukat, ami magyarra fordítva a 'mennydörgés sarkányának földjét' jelenti). A dolog háttérben a brit birodalom egyik balfogása rejlik. A Boutan szót ugyanis – Tibet megnevezésének alternatívájaként – már régóta használták a gyarmatosítók és a földrajztudomány is, de a külvilág egészen a 18. századig nem tudta, hogy valójában nem egy, hanem két országról van szó. Amikor 1774-ben a skót George Bogle-t követként a régióba küldték, legnagyobb meglepetésére azon kapta magát, hogy egy helyett két országot látogat meg. Bogle a félreértések elkerülése végett a kisebbik országot nevezte Boutannak. A név „ragadósnak” bizonyult, és idővel Bhutánná alakult.

A zavar aligha meglepő, és a földrajzi elszigeteltségen túl az is bonyolítja a helyzetet, hogy Bhután nem is olyan régóta létezik államként. Csak a 17. század közepén alapította meg Zsabdrung Ngavang Namgyal, aki mintegy húsz, különböző nyelveken beszélő, de hasonló kultúrájú népcsoportot egyesített egy államban. Azokban az időkben (illetve azután is), hasonló folyamatok mentek végbe a Himalája lábainál, kezdve Nepáltól nyugat felé Kasmírig. Sok más akkoriban létrejött hegyi államhoz hasonlóan Bhután is nagyon sokszínű volt etnikai tekintetben. Az ország nyugati részében a dzsongkha a fő nyelv, míg a keletiben leginkább a bumtangkat beszélik.

---

* Nigel Anthony Collett a brit hadsereg egykori alezredese. Az Oxfordi Egyetemen történelemből, majd később a Buckinghami Egyetemen életrajzírásból szerzett diplomát. Az 1919-es amritszári mészárlásra parancsot adó Reginald Dyer dandártábornok életét bemutató *The Butcher of Amritsar: Brigadier-General Reginald Dyer* (Hambledon & London, 2005) című könyv szerzője.

A buddhizmus korán megérkezett ezekbe a völgyekbe. Szongtzen Gampo, a tibeti Jarlung-dinasztia 32. királya építette itt az első buddhista templomokat a 7. század közepén. Mintegy száz évvel később érkezett dél felől az országba Padmaszambhava guru (akit napjainkban Rinpoce guru néven, tanítóként és istenségként tisztelnek Bhutánban), hogy az új vallásnak megfelelő alapokat adjon.

Tibethez hasonlóan Bhután is sokáig a papok és a *dunghoz* (magyarul: „csont”) tartozó feudális családok uralták, amelyek egészen a 17. századig, a központosított állam megalapításáig függetlenek maradtak. A buddhista iskolák és kolostorok szaporodtak. 1616-ban megérkezett Tibetből Zsabdrung Ngavang Namgjel, és hozzálátott az ország fokozatos egyesítéséhez, miközben visszaverte az ismétlődő tibeti támadásokat. Ő volt az, aki az utókorra hagyta a *dzsongok* örökségét, a hegyi kolostorerődöket, amelyek az állam politikai és vallási szerveinek helyet adnak, s amelyeket ma is láthatunk az egész országban. Duális, vallási és világi jogrendszer alkotott, amelyben az ország a deszi, azaz a régens kezében van, az öröklés pedig az elme reinkarnációja útján történik. A 19. századra ez a rendszer már nem tudta megőrizni a békét, és véres polgárháború tört ki az országban.

Miután a 18. században a britek megérkeztek a bhutáni határtól délre fekvő Asszámba, illetve a 19. század elején a nyugati határ mentén található Szikkimbe és Dardszilungbe, sorozatos sűrűdásokra és portyákra került sor. A brit megtorlás eredményeként a Rádzs anektált néhány bhutáni kerületet (duart). 1861-ben egy Ashley Eden által vezetett brit misszió megpróbálta megoldani a vitás kérdéseket, de kudarcot vallott, a küldöttség tagjait pedig nyilvánosan megalázták (Eden arcára nedves tésztát kentek, a küldöttség egyik tagjának arcát pedig bétellel mázolták be). Három évvel később a britek megtámadták az országot... A később duar-háború néven ismertté vált konfliktust lezáró 1865-ös szincsulai szerződés megfosztotta Bhután területének egyötödétől. Az országban ezt követően ismét polgárháború tört ki, ami egészen 1886-ig tartott.

A monarchia 1907-ben jött létre, amikor Szir Ugyen Vangcsuk, az első bhutáni vezető, aki

kiváló kapcsolatokat élvezett a britekkel, és akit a britek Druk Csicsab (azaz Bhután hadura) néven ismertek, Druk Gyalpo, avagy Bhután királya néven trónra lépett. 1927-ben fia, Dzsizme Vangcsuk követte őt második Druk Gyalpóként. A harmadik király, Dzsizme Dordzse Vangcsuk kezdte el modernizálni Bhután és megnyitni az országot a külvilág felé. Utódja, a negyedik király, Dzsizme Szingje Vangcsuk nepáli telepesek ezreit és indiaiak nagy csoportjait telepítette ki az országból az 1980-as és 1990-es években, illetve 2003-ban, és meghirdette – a GDP-vel mért egyszerű gazdasági fejlődés helyett – a „bruttó nemzeti boldogságra” (Gross National Happiness, GNH) való törekvés politikáját, ami akkoriban meglehetősen híressé tette Bhután. 2005-ben bizonyos mértékben demokratizálta az országot, majd 2006-ban lemondott, és átadta a trónt a fiának, Dzsizme Keszar Namgjel Vangcsuknak, aki az ötödik király az ország trónján.

Karma Phuntso nagyon jó munkát végzett azzal, hogy ezt a rendkívüli történelmet egyszerű és – amennyire azt a különös hangzása nevek, szavak és fogalmak lehetővé teszik – könnyen olvasható formában tárja az olvasók elé. Tárnyilagos a bhutáni állam erősségeit és gyengeségeit illetően, és nem fest egységesen rózsás képet a bruttó nemzeti boldogság kísérletéről sem. Bhután, mutat rá, még mindig nagyon szegény ország, polgárai pedig épp annyira hajlamosak saját gazdasági előnyeiket keresni, mint bárki más. Igazságos a minden vagyon nélkül az országból kiűzött nepáliak kérdését illetően is, akik mindmáig nepáli menekülttáborokban élnek.

Phuntsho 663 oldalas könyvét gondosan kiválogatott bibliográfiai apparátus, jegyzetek és tárgymutató támogatja, mellékletként pedig számos fekete-fehér és színes fényképet is tartalmaz. A vaskos kötetet aligha nevezhetnénk olyan könnyed olvasmánynak, amit lefekvés előtt szokás lapozgatni, ám azt bárki állíthatjuk, hogy érdekes és lenyűgöző munka lehet mindenki számára, aki a régió, illetve a Himalája térségében található államok története iránt érdeklődik.

(*The Asian Review of Books*)